

Date: 11th November-2025

MUSIQA DARSLARIDA O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARI TARIXI BILAN TANISHTIRISH

Namangan davlat universiteti
San'atshunoslik kafedrası o'qituvchisi
Jo'raboyeva Mushtariy Jamoldin qizi
Talaba: **Burxonova Dildora Avazbek qizi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek xalq cholg'ularining kelib chiqish tarixi, ularning turlari, xalq hayotidagi o'rni hamda musiqa darslarida o'quvchilarni bu meros bilan tanishtirishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, dars jarayonida milliy cholg'ularimiz orqali estetik tarbiya, vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish yo'llari ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: O'zbek xalq cholg'ulari, musiqa ta'limi, estetik tarbiya, milliy meros, dars jarayoni.

ЗНАКОМСТВО С ИСТОРИЕЙ УЗБЕКСКИХ НАРОДНЫХ МУЗЫКАЛЬНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ НА УРОКАХ МУЗЫКИ

Аннотация: В данной статье рассматривается история происхождения узбекских народных музыкальных инструментов, их виды, роль в жизни народа, а также значение знакомства учащихся с этим наследием на уроках музыки. Кроме того, показаны пути формирования эстетического воспитания и чувства патриотизма у учащихся через знакомство с национальными музыкальными инструментами.

Ключевые слова: узбекские народные музыкальные инструменты, музыкальное образование, эстетическое воспитание, национальное наследие, учебный процесс.

Kirish:

Musiqa san'ati har bir xalqning ma'naviy hayotida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, o'zbek xalq cholg'ulari milliy madaniyatimizning ajralmas qismi hisoblanadi. Ular nafaqat musiqa asboblari, balki xalq ruhiyati, tarixiy an'alarining ifodasidir. Shu bois, musiqa darslarida o'quvchilarni xalq cholg'ulari tarixi bilan tanishtirish ularning milliy o'zligini anglashida muhim ahamiyatga ega.

Asosiy qism:

O'zbek xalq cholg'ularining kelib chiqishi

O'zbek xalq cholg'ulari qadimiy tarixga ega. Dutor, tanbur, gijjak, nay, doira, karnay, surnay kabi asboblarning ming yillar davomida xalqimizning marosimlari, bayramlari va turmush tarzida qo'llanilgan¹. Arxeologik topilmalar, miniatyura asarlari va yozma manbalarda bu cholg'ularning qadimdan mavjudligi haqida ma'lumotlar uchraydi².

¹ Qodirov, Musiqa ta'limining nazariy asoslari, Toshkent, 2016.

² "O'zbek xalq musiqa asboblari tarixi", T.: San'at, 2010.

Date: 11th November-2025

Cholg'ularning turlari va o'rni: O'zbek xalq cholg'ulari torli (dutor, tanbur, gijjak), puflama (nay, surnay, karnay) va zarbli (doira, nog'ora) guruhlarga bo'linadi. Har bir cholg'u o'ziga xos ovoz tembri, ijro uslubi va badiiy ifoda kuchiga ega. Ularning uyg'unlashuvi natijasida xalq ansambllari hosil bo'lib, milliy musiqa ijrochiligi yuksak darajaga yetgan.:

Musiqa darslarida xalq cholg'ularini o'rganish:

Maktab musiqa darslarida o'quvchilarni xalq cholg'ulari bilan tanishtirish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Nazariy tanishtirish: o'qituvchi cholg'ular tarixi, tuzilishi, ovoz imkoniyatlari haqida ma'lumot beradi.
2. Amaliy eshittirish: turli cholg'ularda ijro etilgan xalq kuylarini tinglash orqali o'quvchilar musiqiy farqlash malakasini rivojlantiradi.
3. Ko'rgazmali metod: haqiqiy cholg'ularni ko'rsatish, ularning tovushini jonli eshittirish o'quvchilarda katta qiziqish uyg'otadi.
4. Ijodiy faoliyat: o'quvchilar oddiy ritmik zarbalar, doirada urish yoki dator torlarida oddiy ohanglar ijro etish orqali amaliy tajriba orttiradilar.

Milliy qadriyatlarni singdirish

Xalq cholg'ulari orqali o'quvchilar o'z xalqining madaniy merosiga hurmat bilan qarashni, an'analarni qadrlashni o'rganadilar. Shu yo'l bilan musiqa ta'limi nafaqat estetik, balki ma'naviy va vatanparvarlik tarbiyasining muhim vositasiga aylanadi³.

. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari: Hozirgi ta'lim jarayoni shunchaki ma'lumot berish bilan cheklanmay, balki o'quvchining faol ishtirokini ta'minlashni maqsad qiladi. Shu bois musiqa darslarida o'zbek xalq cholg'ulari tarixi quyidagi usullar orqali o'rgatilishi mumkin:

Multimedia taqdimotlari yordamida cholg'ularning shakli, tovushi, tarixi va qo'llanish joylari ko'rsatiladi;

Virtual laboratoriyalar yoki 3D modellari orqali cholg'u asboblari tuzilishini interaktiv tarzda o'rganish;

Audio va video namoyishlar orqali real ijrolarni tinglash va tahlil qilish;

Onlayn musiqiy o'yinlar va test dasturlari orqali o'quvchilarning bilimni mustahkamlash⁴.

Raqamli texnologiyalarning o'rni: Zamonaviy o'qituvchi kompyuter, interaktiv doska, planshet, raqamli audio arxivlar, YouTube, Spotify yoki "O'zbek milliy cholg'ulari" mobil ilovalari orqali darsni boyitadi.

Masalan: Dutor yoki tanbur ijrosining turli mintaqalardagi uslublarini onlayn taqqoslash;

"QR-kod" orqali cholg'ular tarixi haqida videoma'lumotlarga kirish;

"Kahoot" yoki "Quizizz" platformalarida musiqiy viktorinalar o'tkazish.

Estetik va ma'naviy tarbiya jihati:

³ O'zbekiston xalq ijodi ensiklopediyasi, T.: 2019

⁴ M. Yo'ldoshev, Milliy cholg'ularimiz – bebaho meros, "Ma'naviyat" nashriyoti, 2021

Date: 11th November-2025

Zamonaviy darslarda texnologiya vositasi bo'lsa-da, maqsad — o'quvchining milliy o'zligini his etishi va estetik zavq olishini ta'minlashdir. Xalq cholg'ulari orqali ular: milliy kuy va ritmlarni his etadi, xalq ijodiga hurmat bilan qarashni o'rganadi, ijodkorlik va sahnaviy madaniyatni rivojlantiradi. Bu orqali zamonaviy o'quvchi nafaqat bilim oladi, balki o'z madaniy ildizlariga mehr uyg'otadi.

O'qituvchining yangi roli: Zamonaviy musiqa o'qituvchisi — bu ma'lumot beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va ilhomlantiruvchi shaxsdir. U o'quvchilarni milliy cholg'ularimizni o'rganishga, ularda ijro etishga va xalq kuylarini tahlil qilishga undaydi. Shu maqsadda:

ijodiy loyiha darslari, musiqiy musobaqalar, "Jonli meros" nomli tanlovlar o'tkazilishi mumkin.

Xulosa

Musiqa darslarida o'zbek xalq cholg'ulari tarixini zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirib o'qitish — ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omilidir. Bu jarayon o'quvchilarda milliy musiqaga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi, estetik didni rivojlantiradi va ularni ijodiy fikrlashga yo'naltiradi. Shu tariqa, an'anaviy meros raqamli davr ta'limida o'zining yangi hayotini boshlaydi. Musiqa darslarida o'zbek xalq cholg'ulari tarixi bilan tanishtirish o'quvchilarda milliy iftixor, estetik did va madaniy ongni shakllantiradi. Har bir o'quvchi milliy cholg'ularimiz tovushida o'z xalqining ruhini his qilgan holda, san'atga mehr uyg'otadi. Shu bois, o'qituvchilar dars jarayonida milliy cholg'ularimizdan faol foydalanishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "O'zbek xalq musiqa asboblari tarixi", T.: San'at, 2010.
2. Qodirov, Musiqa ta'limining nazariy asoslari, Toshkent, 2016.
3. O'zbekiston xalq ijodi ensiklopediyasi, T.: 2019.
4. M. Yo'ldoshev, Milliy cholg'ularimiz – bebaho meros, "Ma'naviyat" nashriyoti, 2021.

